

# ZLO JE ,MYSLENIUVZDORNÉ‘

Marci Shore

Pred dvoma týždňami si vyše šesťdesiat miliónov Američanov zvolilo za prezidenta fašistu. Dnes, vo chvíli zúfalstva, sa znovu vraciam k Arendtovej – jednej z mojich prvých a najväčších lások. Obraciam sa k nej ako k zosobneniu odporu voči „normalizácii“, čiže túžby pretĺkať sa každodenným životom s tým, že popierame, že by sa k nám, obyvateľom nového sveta 21. storočia na druhom brehu Atlantiku, mohlo znova vrátiť niečo podobné totalite. Arendtová upriamuje našu pozornosť na klamára ako „bytosť konajúcu“, túžiacu zmeniť svet, a na skrytú radosť buržoázie z toho, že lúza odkrýva jej pokrytectvo. Upozorňuje, že náchylnosť k totalite nemožno pripísať génom konkrétnej rasy alebo národa. Je skôr univerzálna. Argument o „národnom charaktere“ a nezmeniteľnej povahe – myšlienka, že Nemci boli jednoducho zlí – je pre niektorých ľudí príťažlivý. Vďaka nemu môžu v noci pokojne spať. No Arendtovej myšlienka, že Nemci v sebe nemali vrodenuú rolu popravcov, rovnako ako Židia nemali vrodenuú rolu obetí, je veľmi znepokojivá. Ak bol totiž holokaust skôr prejavom univerzálneho ľudského potenciálu, nik z nás by už nikdy nemal pokojne spať.

V súčasnosti si to nemôžeme dovoliť.

23. 11. 2016

## Hannah Arendtová

„Je pravdou, že by bolo potrebné zásadne viac, než sú rozmary historikov, na vymazanie historického faktu, že v noci na 14. augusta 1914 prekročili nemecké jednotky hranice Belgicka; vyžadovalo by si to nie menej ako mocenský monopol nad celým civilizovaným svetom. No takýto monopol nie je zdanlivo až taký nepredstaviteľný...“

*Pravda a politika*

„... neistá je povaha faktov, ktoré vždy môžu byť nejako inak, a preto v uvažovaní človeka nedisponujú znakmi sebaoprotiverdenia alebo hodnovernosti. Pretože luhár nemá problém prispôbovať si ‚fakty‘ tak, aby mal z toho zisk a potešenie, či aby vychádzali v ústrety samotným očakávaniam jeho pub-



lika, je tu vždy možnosť, že bude presvedčivejší než ten, kto hovorí pravdu. Naozaj bude obvykle hodnovernejší; jeho výklad bude vyznievať logickejšie, pretože z neho milosrdne zmizne prvok neočakávanosti, ktorá je jednou z úžasných vlastností všetkého, čo sa deje. Nejde len o racionálnu pravdu, že sa tu hegelovsky povedané stavia zdravý rozum na hlavu; realita je dosť často na príťaž logike zdravého rozumu a nie menej na príťaž zisku a potešenia.“

*Pravda a politika*

„[Luhár] je prirodzeným hercom; hovorí, čo nie je, lebo chce, aby boli veci inak, ako sú – teda, že chce zmeniť svet. Využíva naše nepotlačiteľné nutkanie konať, meniť realitu, tú našu záhadnú schopnosť *povedať*, že slnko svieti, aj keď leje ako z krhle. Keby sme boli tak naskrze podmienení v našom správaní, ako by si to želali niektoré filozofické koncepty, nikdy by sme nedokázali dosiahnuť ten malý zázrak. Inými slovami, naša schopnosť klamať – nie práve naša schopnosť hovoriť pravdu – patrí k tým niekoľkým očividným, preukázateľným faktom, ktoré potvrdzujú ľudskú slobodu.“

*Pravda a politika*

„Tradičná lož sa týka len konkrétností a jej cieľom vôbec nie je oklamať doslova každého; je zameraná na nepriateľa a cieľom je oklamať len jeho... Pretože fakty sa vždy vyskytujú v kontexte, konkrétna lož – to jest klamstvo, ktoré sa nepokúša zmeniť celý kontext – natruhuje diery v tkanive faktuality. Ako vie každý historik, lož možno vybadať podľa inkongruencie, dier alebo záplat na styčných miestach. Pokiaľ je textúra nedotknutá ako celok, lož sa napokon vyjaví sama od seba... Moderné politické lži sú také veľké, že si vyžadujú kompletne prearanžovanie celej faktúálnej textúry – vytvorenie novej reality, do ktorej zapadnú bez švov, prasklín alebo trhlín presne ako fakty zapadajú do svojho pôvodného kontextu.“

*Pravda a politika*

„Lebo je celkom možné, a to dokonca v rámci sféry praktických politických možností, že jedného pekného dňa vysokoorganizované a mechanizované ľudstvo celkom demokraticky dospeje – konkrétne prostredníctvom rozhodnutia väčšiny – k tomu, že pre ľudstvo ako celok by bolo lepšie zlikvidovať niektoré časti samého seba.“

Pôvod totalitarizmu

„Ústrednú pieseň v hre *Erst kommt das Fressen, dann kommt die Moral (Najprv je žranica, až potom morálka – pozn. prekl.)* privítal frenetickým potleskom doslova každý, hoci z rozdielnych dôvodov. Luza aplaudovala, lebo jej text zobrala doslovne; buržoázia jej aplaudovala súc tak dlho pomýlená vlastným pokrytectvom, že sa unavila napätím a našla hlboký význam vo vyjadrení banality, v ktorej žila; elita jej aplaudovala, lebo odhaliť pokrytectvo je predsa taká prvotriedna a úžasná zábava.“

Pôvod totalitarizmu

„Čo spája týchto ľudí je pevné a úprimné presvedčenie o ľudskej všemocnosti. Ich morálny cynizmus, ich presvedčenie, že je všetko dovolené, spočíva na neochvejnej istote, že všetko je možné.“

Pôvod totalitarizmu

„Môžeme povedať, že radikálne zlo sa objavilo v súvislosti so systémom, v ktorom sa všetci ľudia stali rovnako nepotrební.“

Pôvod totalitarizmu

„Historici zaujatí fenoménom samotným si, žiaľ, ne všimli, že luzu nemožno identifikovať s mohutnejšou robotníckou triedou a už vôbec nie s ľuďom ako celkom, ale že v skutočnosti pozostáva z odpadu zo všetkých tried. Vďaka tejto skladbe sa zdá, že luza a jej predstavitelia skoncovali s triednymi rozdielmi a že tí, ktorí stoja mimo triedne rozdeleného národa, sú ľuďom samotným (*Volksgemeinschaft*, ako by to povedali nacisti), a nie jeho znetvorením a karikatúrou. Historickí pesimisti pochopili esenciálnu nezodpovednosť tejto novej sociálnej vrstvy a správne predvídali, že demokracia sa zvrhne na despociu, ktorej tyrani vziať z luzy a ktorí sa budú o ňu opierať. Nepochopili však, že luza nie je len odpad, ale aj vedľajší produkt buržoáznej spoločnosti, priamo ňou vyrobený, a preto od nej nikdy neoddeliteľný. Z tohto dôvodu si ne všimli čoraz väčší obdiv smotánky k podsvetiu, ktorý sa ako červená niť tiahne 19. storočím...“

Pôvod totalitarizmu

„Anonymným umieraním v koncentračných táborech... strácala smrť svoj zmysel ako koniec naplneného života. V istom zmysle odobrali človeku jeho vlastnú smrť, a tým dokázali, že mu nič nepatrilo a on nepatril nikomu. Jeho smrť jednoducho spečatila fakt, že vôbec nikdy neexistoval.“

Pôvod totalitarizmu

„Koncentračné a vyhladzovacie tábory totalitných režimov slúžia ako laboratóriá na verifikovanie fundamentálneho presvedčenia totalitarizmu, že všetko je možné.“

Pôvod totalitarizmu

„Čím dlhšie ho človek počúval, tým bolo jasnejšie, že jeho neschopnosť hovoriť úzko súvisela s jeho neschopnosťou myslieť.“

Eichmann v Jeruzaleme

„Čím dlhšie ho človek počúval, tým bolo jasnejšie, že jeho neschopnosť hovoriť úzko súvisela s jeho neschopnosťou myslieť.“

Eichmann v Jeruzaleme



Hannah Arendtová

„Som naozaj presvedčená, že zlo nie je vôbec ‚radikálne‘, ale iba extrémne a nemá ani hĺbku, ani žiadnu démonickosť. Dokáže však prerásť a zamoriť celý svet práve preto, že sa šíri ako pleseň. Ako som povedala, je ‚mysleniu vzdorné‘, pretože myslenie sa usiluje dosiahnuť nejakú hĺbku, dostať sa ku koreňom a v okamihu, keď sa zahltí zlom, stane sa frustrujúcim, lebo tam nič nie. To je jeho ‚banalita‘. Len dobro má hĺbku a môže byť radikálne.“

*List Geršomovi Scholemovi*

„Nikdy v živote som ‚nemilovala‘ žiadny ľud, ani kolektív – ani nemecký ľud, ani francúzsky, ani americký, ani robotnícku triedu, ani nič podobné. Naozaj milujem ‚len‘ svojich priateľov a jediný druh lásky, aký poznám a v ktorý verím, je láska ku konkrétnym ľuďom.“

*List Geršomovi Scholemovi*

„Viete, rozhodujúci nebol rok 1933, aspoň nie pre mňa. Rozhodujúci bol deň, keď sme sa dozvedeli o existencii Osvienčimu. To bolo v roku 1943. Spočiatku sme tomu neverili... Predtým sme si hovorili: Hej, každý má nepriateľa. To je celkom prirodzené. Prečo by národ nemal nepriateľov? Ale toto bolo iné. Akoby sa otvorila priepasť. Mali sme predstavu, že všetko iné sa dá nejako opraviť, pretože v politike sa v určitom okamihu dá opraviť takmer všetko. Ale toto nie. *Toto sa nemalo stať.*“

*Čo zostáva? Zostáva jazyk. Rozhovor s Güntherom Gausom*

„Naozaj neverím v možnosť nejakého myšlienkového procesu bez osobnej skúsenosti. Každá myšlienka je domyslievaním...“

*Čo zostáva? Zostáva jazyk. Rozhovor s Güntherom Gausom*

„Keby sme začali hovoriť pravdu, že sme iba Židia, znamenalo by to vystaviť sa osudu ľudských bytostí, ktoré sú bez ochrany akéhokoľvek konkrétneho práva alebo politickej konvencie len ľudskými bytosťami. Je ťažké predstaviť si nebezpečnejší postoj, pretože v skutočnosti žijeme vo svete, v ktorom na dlhý čas prestali ľudské bytosti existovať“.

*My, utečenci*

„Celé roky sme stretávali Nemcov, vyhlasujúcich, že sa hanbia, že sú Nemci. Často cítim nutkanie odpovedať, že sa hanbím, že som ľudskou bytosťou.“

*Organizovaná vina a kolektívna zodpovednosť*

*citáty z anglického originálu preložil Igor Otčenáš*

#### OD KAZY:

Hannah Arendtová: *Eichmann v Jeruzaleme: Správa o banalite zla*. Bratislava, Premedia, 2016, preložil Igor Otčenáš.

Hannah Arendt, "A Letter to Gershom Scholem," *The Jewish Writings*, ed. Jerome Kohn and Ron H. Feldman (New York: Schocken Books, 2007): 465-471.

Hannah Arendt, "Organized Guilt and Collective Responsibility," *The Portable Hannah Arendt*, ed. Peter Baehr (New York: Penguin Books, 2003): 146-156.

Hannah Arendt, *The Origins of Totalitarianism* (San Diego: Harcourt Brace and Company, 1973).

Hannah Arendt, "Truth and Politics" in *Between Past and Future* (New York: Penguin Books, 2006): 223-259.

Hannah Arendt, "We Refugees," *The Jewish Writings*, ed. Jerome Kohn and Ron H. Feldman (New York: Schocken Books, 2007): 264-274.

Hannah Arendt, "What remains? The Language Remains": A Conversation with Günther Gaus," *The Portable Arendt*, ed. Peter Baehr (New York: Penguin Books, 2003): 3-24.

# EVIL IS 'THOUGHT-DEFYING'

Marci Shore

Two weeks ago over 60 million Americans voted to elect a fascist for president. Today I am revisiting Arendt—one of my first and greatest loves—at a moment of despair. I turn to her as a source of resistance to “normalization”—that is, a desire to go about our everyday lives in denial that something akin to totalitarianism could revisit us here on the other side of the Atlantic, in the new world, in the 21<sup>st</sup> century. She draws our attention to the liar as a “man of action,” desirous of changing the world, and to the bourgeoisie’s secret delight in the mob’s pulling the curtain on the bourgeoisie’s own hypocrisy. She draws our attention to the moments at which the boundaries of the possible shift, and the unimaginable suddenly becomes the new normal. She reminds us that the totalitarian temptation cannot be attributed to the genetic peculiarity of any race or nation, that this vulnerability belongs rather to a universal human condition. For very many people the argument of “national character,” of some kind of immutable substance—the idea that the Germans were simply evil—possesses a certain appeal, as it offers the possibility of sleeping soundly at night, far away from any Germans. Arendt’s idea that it was neither in the essence of Germans to be executioners nor in the essence of Jews to be victims is an infinitely more disturbing one. For if the Holocaust was rather the exploitation of a universal human potential, then no one should ever sleep soundly again.

The present is not a moment for sleeping soundly.

November 23, 2016

## Hannah Arendt

“It is true, considerably more than the whims of historians would be needed to eliminate from the record the fact that on the night of August 4, 1914, German troops crossed the frontier of Belgium; it would require no less than a power monopoly over the entire civilized world. But such a power monopoly is far from being inconceivable...”

*Truth and Politics*



“...the contingent character of facts, which could always have been otherwise, and which therefore possess by themselves no trace of self-evidence or plausibility for the human mind. Since the liar is free to fashion his ‘facts’ to fit the profit and pleasure, or even the mere expectations of his audience, the chances are that he will be more persuasive than the truth-teller. Indeed, he will usually have plausibility on his side; his exposition will sound more logical, as it were, since the element of unexpectedness—one of the outstanding characteristics of all events—has mercifully disappeared. It is not only rational truth that, in the Hegelian phrase, stands common sense on its head; reality quite frequently offends the soundness of common-sense reasoning no less than it offends profit and pleasure.”

*Truth and Politics*

“[The liar] is an actor by nature; he says what is not so because he wants things to be different from what they are—that is, he wants to change the world. He takes advantage of the undeniable affinity of our capacity for action, for changing reality, with this mysterious faculty of ours that enables us to say, ‘The sun is shining,’ when it is raining cats and dogs. If we were as thoroughly conditioned in our behavior as some philosophies have wished us to be, we could never be able to accomplish this little miracle. In other words, our ability to lie—but not necessarily our ability to tell the truth—belongs among the few obvious, demonstrable data that confirm human freedom.”

*Truth and Politics*

“[T]he traditional lie concerned only particulars and was never meant to deceive literally everybody; it was directed at the enemy and was meant to deceive only him... . Since facts always occur in a context, a particular lie—that is, a falsehood that makes no attempt to change the whole context—tears, as it were, a hole in the fabric of factuality. As every historian knows, one can spot a lie by noticing incongruities, holes, or the junctures of patched-up places. As long as the texture as a whole is kept intact, the lie will eventually show up as if of its own accord... [T]he modern political lies are so big that they require a complete rearrangement of the whole factual texture—the making of another reality, as it were, into which they will fit without seam, crack, or fissure, exactly as the facts fitted into their original context.”

*Truth and Politics*

“For it is quite conceivable, and even within the realm of practical political possibilities, that one fine day a highly organized and mechanized humanity will conclude quite democratically—namely by majority decision—that for humanity as a whole it would be better to liquidate certain parts thereof.”

Origins of Totalitarianism

“The theme song in the play, “*Erst kommt das Fressen, dann kommt die Moral,*” was greeted with frantic applause by exactly everybody, though for different reasons. The mob applauded because it took the statement literally; the bourgeoisie applauded because it had been fooled by its own hypocrisy for so long that it had grown tired of the tension and found deep wisdom in the expression of the banality by which it lived; the elite applauded because the unveiling of hypocrisy was such superior and wonderful fun.”

Origins of Totalitarianism

“What binds these men together is a firm and sincere belief in human omnipotence. Their moral cynicism, their belief that everything is permitted, rests on the solid conviction that everything is possible.”

Origins of Totalitarianism

“[W]e may say that radical evil has emerged in connection with a system in which all men have become equally superfluous.”

Origins of Totalitarianism

“But what historians, sadly preoccupied with the phenomenon in itself, failed to grasp was that the mob could not be identified with the growing industrial working class, and certainly not with the people as a whole, but that it was composed actually of the refuse of all classes. This composition made it seem that the mob and its representative had abolished class differences, that those standing outside the class-divided nation were the people itself (the *Volksgemeinschaft*, as the Nazis would call it) rather than its distortion and caricature. The historical pessimists understood the essential irresponsibility of this new social stratum, and they also correctly foresaw the possibility of converting democracy into a despotism whose tyrants would rise from the mob and lean on it for support. What they failed to understand was that the mob is not only the refuse but also the by-product of bourgeois society, directly produced by it and therefore never quite separable from it. They failed for this reason to notice high society's constantly growing admiration for the underworld, which runs like a red thread through the nineteenth century...”

Origins of Totalitarianism

“The concentration camps, by making death itself anonymous ... robbed death of its meaning as the end of a fulfilled life. In a sense they took away the individual's own death, proving that henceforth nothing belonged to him and he belonged to no one. His death merely set a seal on the fact that he had never really existed.”

Origins of Totalitarianism

“The concentration and extermination camps of totalitarian regimes serve as the laboratories in which the fundamental belief of totalitarianism that everything is possible is being verified.”

Origins of Totalitarianism

“The longer one listened to him, the more obvious it became that his inability to speak was closely connected with an inability to *think*.”

*Eichmann in Jerusalem*

“It is indeed my opinion now that evil is never ‘radical,’ that it is only extreme, and that it possesses neither depth nor any demonic dimension. It can overgrow and lay waste the whole world precisely because it spreads like a fungus on the surface. It is ‘thought-defying,’ as I said, because thought tries to reach some depth, to go to the roots, and the moment it concerns itself with evil, it is frustrated because there is nothing. That is its ‘banality.’ Only the good has depth and can be radical.”

*A Letter to Gershom Scholem*

“I have never in my life ‘loved’ any people or collective—neither the German people, nor the French, nor the American, nor the working class or anything of that sort. I indeed love ‘only’ my friends and the only kind of love I know of and believe in is this love of persons.”

*A Letter to Gershom Scholem*

“You know, what was decisive was not the year 1933, at least not for me. What was decisive was the day we learned about Auschwitz. That was in 1943. At first we didn’t believe it.... Before that we said: Well, one has enemies. That is entirely natural. Why shouldn’t a people have enemies? But this was different. It was as if an abyss had opened. Because we had the idea that amends could somehow be made for everything else, as amends can be made for just about everything at some point in politics. But not this. *This ought not to have happened.*”

*‘What remains? The Language Remains’: A Conversation with Günther Gaus*

“I do not believe that there is any thought process possible without personal experience. Every thought is an afterthought...”

*‘What remains? The Language Remains’: A Conversation with Günther Gaus*

“If we should start telling the truth that we are nothing but Jews, it would mean that we expose ourselves to the fate of human beings who, unprotected by any specific law or political convention, are nothing but human beings. I can hardly imagine an attitude more dangerous, since we actually live in a world in which human beings as such have ceased to exist for quite a while...”

*We Refugees*

“For many years now we have met Germans who declare that they are ashamed of being Germans. I have often felt tempted to answer that I am ashamed of being human.”

*Organized Guilt and Collective Responsibility*

## REFERENCES:

- Hannah Arendt, *Eichmann in Jerusalem: A Report on the Banality of Evil* (New York: Penguin Books, 1977).
- Hannah Arendt, “A Letter to Gershom Scholem,” *The Jewish Writings*, ed. Jerome Kohn and Ron H. Feldman (New York: Schocken Books, 2007): 465-471.
- Hannah Arendt, “Organized Guilt and Collective Responsibility,” *The Portable Hannah Arendt*, ed. Peter Baehr (New York: Penguin Books, 2003): 146-156.
- Hannah Arendt, *The Origins of Totalitarianism* (San Diego: Harcourt Brace and Company, 1973).
- Hannah Arendt, “Truth and Politics” in *Between Past and Future* (New York: Penguin Books, 2006): 223-259.
- Hannah Arendt, “We Refugees,” *The Jewish Writings*, ed. Jerome Kohn and Ron H. Feldman (New York: Schocken Books, 2007): 264-274.
- Hannah Arendt, “‘What remains? The Language Remains’: A Conversation with Günther Gaus,” *The Portable Arendt*, ed. Peter Baehr, New York: Penguin Books, 2003): 3-24